Türkan Baştuğ (Örs) (1900-1975)

Kapak Görseli: **TBMM Albümü 1920-2010.**

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın milletvekillerinden biri olan Türkân Baştuğ (Örs), 1900 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Mehmet Sabri Bey, Annesi Abide Hanım'dır. İstanbul Dârülfünûnu Felsefe Bölümü'nden mezun olmuştur. 1 Eylül 1924'te önceki adı Feyziâtî olan Boğaziçi Lisesinde öğretmenlik, kızlar bölümünde müdürlük ayrıca felsefe öğretmenliği yapmıştır. Bu görevlere ek olarak 13 Şubat 1927'de İstanbul Kız Öğretmen Okulu terbiye ve ruhiyat öğretmen vekilliği görevini de üstlenmiştir. 2 Temmuz 1934'te Resmî Gazete'de yayınlanan **Soyadı Kanunu** gereğince *"Başbuğ"* soyadını alan Türkân Hanım, **Mustafa Kemal Paşa**'nın *"Başbuğ benim. Senin soyadın Baştuğ olsun"* önerisiyle soy ismini *"Baştuğ"* olarak değiştirmiştir.

4 Aralık 1934'te **Teşkilat-ı Esasiye Kanunu**'nun 10. ve 11. maddelerinin değiştirilmesine yönelik önergenin kabul edilmesiyle, 22 yaşını bitiren kadın erkek her Türkün milletvekili seçme, 30 yaşını bitiren kadın erkek her Türkün milletvekili seçilebilmesine imkân tanınmıştır. Böylelikle demokrasinin eşitlik ilkesi en geniş anlamıyla uygulanmaya başlanmıştır. Anayasa ve Seçim Kanunu'nda yapılan değişikliklerden sonra ilk kez kadınlar da milletvekili adayı gösterilmiştir. Türkân Baştuğ, Boğaziçi Kız Lisesinde öğretmen olarak görevini sürdürdüğü sırada, 5 Şubat 1935'te Cumhuriyet Halk Partisinin Antalya milletvekili adayı olarak listede yer almıştır. Aday gösterildikten sonra Kurun gazetesi muhabiri ile bir söyleşi yapan Türkân Baştuğ, bu göreve layık görüldüğü için şeref duyduğunu, ülkeye faydalı olmak için çalışacağını ifade etmiştir. Milletvekili seçildiği takdirde hangi sahalarda çalışacağı sorusunu ise şöyle yanıtlamıştır:*"... Daha ziyade maarifte çalışacağım. 28-29 seneden beri yani beş altı yaşımdan itibaren talebe ve hoca olarak sürekli surette maarif hayatında yaşıyorum. Gördüğüm şeyler ve edindiğim tecrübelerim var. Bunlarla uğraşacağım. Bu noktalar üzerinde çalışmayı arzu ederim..."* Eğitim hayatında bir engelle karşılaşıp karşılaşmadığını soran muhabire şu cevabı vermiştir: *"... Liseden çıkınca ailemle çok mücadele ettim. Yüksek tahsil yapmamı ve hayata atılmamı istemiyorlardı. Onları kırmadan bu müsaadeyi alabilmek için çok sıkıntı çektim diyebilirim. Yüksek tahsilim bittikten sonra (eski Feyziati) şimdiki Boğaziçi Lisesinde idare ve tedris işlerinde çalışmaya başladım..."*

8 Şubat 1935 tarihinde gerçekleşen seçimlerde 590 oyla Antalya'dan milletvekili olarak TBMM'ye girmeye hak kazanan Türkân Baştuğ, gazeteci Hikmet Feridun ile yaptığı görüşmede şu önemli açıklamayı yapmıştır: *"Ben, Büyük Millet Meclisine kadınların mümessili olarak girmedim. Hayır... Bilhassa bu noktayı ehemmiyetle kaydetmenizi rica ederim. Ben katiyen bir kadın mümessili değilim. Mecliste kadınların şu veya bu hukukunu müdafaa etmek niyetiyle saylav olmuş da değilim. Çünkü artık Türk kadını bütün haklarını elde etmiştir Türk kadını en mütekâmil, en ileri, en ideal cemiyetlerdeki bütün hakları kazanmıştır. Mademki artık saylav bile olmuştur, o halde isteyecek başka hak kalıyor mu? Kadınlarımıza artık verilecek ve onlar tarafından istenecek hak kalmamıştır. Tekrar ediyorum. Ben kadın saylavı, kadın mümessili, kadın müdafaî olarak Meclise gitmiyorum. Ben kadın mümessili değil, bu ulusun mümessiliyim. Tıpkı bir erkek saylav gibi..."*

1 Mart 1935'te yemin ederek görevine başlayan ve 7 Mart 1935'te mazbatasını alan Türkân Baştuğ, aynı gün Maarif Encümeni azalığına seçilmiştir.

1935 yılında seçim bölgesini gezerek vilayetteki sorunları yerinde tetkik eden ve bir rapor hazırlayan Baştuğ, Antalya'da halkının CHP'ye karşı tutumunu ve mevcut problemleri şöyle dile getirmiştir: *"Memleketin siyasi durumu bilhassa Antalya şehrindeki Parti faaliyetleri ve halkın partiye olan bağlılığı ve güveni bazı dedikodulara rağmen hiç fena görülmemektedir. Antalya şehrinde halkın bir kısmı Partiye ve onu temsil eden Başkana cidden derin bir saygı ve samimiyetle bağlıdırlar. Bazı aleyhtarların vücudu da gösteriyor ki halkı ikiye bölen ve uzun zamandan beri anlaşılıp kaynaşmalarına imkân vermeyen başarılı bir siyaset takip edilmiştir. Antalya şehrinin bir gümrük binasına ihtiyacı vardır. Deniz kıyısındaki dağınık aşiretleri bir araya toplamak ve iskân etmek lazımdır. Köylüyü toprağa yerleştirmeye ve bağlamaya sevk etmek en mühim gaye olmalıdır..."* Aynı raporda, Antalya ilinin eğitim sorunlarına yönelik olarak şu dikkat çekici tespitleri yapmıştır: *"...Köy okullarındaki öğretmenlerin bazıları adeta Kültür Bakanlığı tarafından unutulmuş gibi yıllardan beri aynı yerlerde oturup kaldıkları ve muhitlerine şiddetle intibak ettikleri dikkati çekiyor. Maalesef hiçbir kültür vasıtasına malik olmayan öğretmen uzun zaman yerli halkın temas neticesinde köylüden daha köylü olmuş, iptidaileşmiş, zevk ve anlayış namına hiçbir şey kalmamıştır..."*

Sadece Mecliste değil Meclis dışında da faaliyetlere katılan Antalya Milletvekili Türkân Baştuğ, 1935 senesinde Türkiye'de düzenlenen **12. Uluslararası Kadın Birlikleri Kongresi**'ne münasebetiyle Tepebaşı Şehir Tiyatrosunda yapılan miting esnasında bir konuşma yapmıştır. Türk kadınının mevcut durumunu anlamak ve daha iyi kavramak için dünle bugün arasında mukayese yapmak gerektiğinden söz eden Baştuğ, kadınların Cumhuriyet döneminde kazandığı siyasi, hukuki ve ekonomik haklardan bahsederek, konuşmasını şu cümlelerle bitirmiştir: "... *Bize muasır cemiyet ruhunu aşılayan ve birkaç sene içinde birkaç asırlık hamle yapmamıza imkân veren O büyük, Şef Kemal Atatürk'tür. Onun bu memlekete ettiği iyiliği dünya kurulalı hiçbir ulus adamı memleketine yapmamıştır. Onun büyük eserini bir tavsiften aciz bulunuyoruz... Kemal Atatürk adı bu milletin öz vicdanında ilelebet yaşayacaktır. Ona karşı duygumuz sonsuz, saygıyı sizin önünüzde bir defa daha tekrarlıyorum."*

Türkân Baştuğ Tepebaşı Şehir Tiyatrosunda Konuşma Yaparken **Kurun**, 22 Nisan 1935.

TBMM'nin V. Dönem çalışmalarında Maarif Encümeni'nde görev yapan Türkân Baştuğ, Belediye Kanununa Ek Kanun Lâyihası müzakeresi için kurulan geçici encümenin çalışmalarında kâtip ve üye, İş Kanunu'na Ek Kanun Lâyihası'nı müzakere için kurulan geçici encümende ise üye olarak faaliyet göstermiştir. Erzincan istasyonunun işletmeye açılma töreninde hazır bulunmak üzere TBMM Genel Kurulu tarafından temsilci olarak seçilmiştir.

1936 yılında Maarif Vekâleti Bütçesi müzakerelerinde söz alan Türkân Baştuğ, ilköğretim, ortaöğretim ve ders programlarındaki sorunları ele alan bir konuşma yapmıştır. Büyük kentlerden uzak köylerde mesleğini icra eden öğretmenlerin, ülkedeki yenilikleri takip etmek, okumak ve okutmak şevkinin kalmadığını, bu sorunun çözümü için senenin belirli zamanlarında büyük şehirlere davet edilen öğretmenlere yönelik kurslar düzenlenmesi, yeni eğitim ve öğretim sistemlerinden haberdar edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

3 Haziran 1936 tarihinde, TBMM'de İş Kanunu'nun yaş haddine ait maddesi görüşülürken söz alan Baştuğ, bu yasada sanayi işlerinde çalışan çocukların yaşının kesin ve açık şekilde belirtilmediğini vurgulamıştır. Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 12 yaşından küçük çocukların çalıştırılamayacağı hakkındaki maddesini sorunlu bularak, çocuklar için çalışma yaşının asgari 14 olmasını teklif etmiştir.

TBMM'de V. Dönem milletvekilliği sürerken 1937 senesinde Bekir İzzet Örs ile evlenen Türkân Hanım, Örs soyadını alarak, 26 Mart 1939'da 553 oyla yeniden Antalya milletvekili olarak seçilmiştir. 3 Nisan 1939'da Meclis çalışmalarına katılan Örs, VI. Dönem boyunca Maarif Encümeni üyesi olarak faaliyet göstermiştir. Bu görevine ek olarak, Yüksek Mühendis ve Teknik Okulların Maarif Vekâletine devri hakkında kurulan geçici encümende aza ve kâtip olarak görev almıştır.

1939 yılı **Maarif Vekâleti** bütçesi görüşmelerinde söz alan Türkân Örs, okullarda nezaket, çalışkanlık, terbiye gibi hususların çok önemli olduğunu, Maarif Vekâletinin bu konuda kapsamlı bir program ve talimatname hazırlayarak öğretmenleri aydınlatmasını istemiştir. Konuşmasının devamında yurt dışında eğitim alan öğrencilere de değinerek, orada bulunan müfettişlerin büro işlerinin yoğunluğundan yeterince denetim yapamadıklarını, teftiş kadrosunun genişletilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

26 Mayıs 1941'de **Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti** Bütçesi görüşmelerinde de söz alan Türkân Örs, konuşmasında içki kullanımından bahsederek, savaştan aşağı olmayan bir tehlike olduğunu ifade etmiş ve içki sarfiyatıyla ilgili bazı istatistikler sunmuştur. Suç ve içki kullanımı arasında sıkı bir bağlantı olduğunu, yüksek dereceli içkilerin derecelerinin indirilmesini, bazılarının ise tamamen yasaklanmasını istemiştir. Aynı konuyla ilgili olarak 30 Mayıs 1941 tarihinde tekrar söz alan Örs, Meclisin konuya verdiği önemi takdir ederek, bundan sonraki nesillerin korunmasının önemli olduğunu vurgulamıştır. 1942 senesinde "İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Hakkında Kanun Lâyihası görüşmelerinde uzun tartışmalar olmuş ve Türkân Örs, tekrar söz isteyerek, içki aleyhtarlığını sürdürmüştür.

TBMM'deki görevi sona erince 4 Ağustos 1943'te Ankara Atatürk Lisesine felsefe öğretmeni olarak atanan Türkân Örs, 17 Ocak 1946 tarihinde dokuz yıllık evliliğini sonlandırmış ve yeniden Baştuğ soyadını almıştır. 5 Ekim 1963'te emekliye ayrıldıktan sonra zamanını toplantılar ve konuşmalar yaparak değerlendirmiştir. 27 Eylül 1975'te vefat eden Türkân Baştuğ, İstanbul'da Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.

SADET ALTAY

KAYNAKÇA

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 490.1., Yer No: 2.9.15., (18.12.1934).

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 490.1, Yer No: 357.1497.1., (10.2.1935).

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 490.1., Yer No: 725.484.1., (1935).

Cumhuriyet Döneminde Olaylarda ve Mesleklerde Basınımızda Yer Alan İlk Kadınlar, Derleyen: Orhan Topçuoğlu, Tülin Topçuoğlu, Demircioğlu Matbaacılık, Ankara 1984.

"Cumhuriyet Halk Fırkasınca Gösterilen Kadın Saylav Namzetlerinin Hal Tercümeleri", **Kurun,** 6 Şubat 1935.

"Fırkamızın Saylav Namzetlerinin Adları", **Ulus,** 5 Şubat 1935.

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939)**, 1. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

GÜNEŞ, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939) (Özgeçmişler),** II. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 2006.

"Kadınlar Birliğinin Dünkü Mitingi", **Ulus,** 22 Nisan 1935.

"Kadınlar Dün Büyük Bir Miting Yaptılar", **Kurun,** 22 Nisan 1935.

"Kamutay İş Kanununu Görüşmeye Başladı", **Ulus,** 4 Haziran 1936.

"Mecliste İş Kanununun Müzakeresine Başlandı", **Cumhuriyet,** 4 Haziran 1936.

"Müstakil ve Kadın Namzetler", **Cumhuriyet,** 6 Şubat 1935.

"Namzetler Kimler", **Kurun,** 5 Şubat 1935.

Resmi Gazete, Sayı: 2741, 2 Temmuz 1934.

SARISAMAN, Sadık, "Antalya'nın İlk Milletvekili Türkân Örs Baştuğ'un 5. Dönem TBMM'deki Faaliyetleri", **History Studies,** Cilt:12, Sayı: 4, Ağustos 2020, s. 2143-2159.

"Saylav Namzetleri İle Konuşuyoruz- Bayan Türkân Başbuğ Duygularını Anlatıyor", **Kurun,** 8 Şubat 1935.

"Saylav Seçimi Dün Yapıldı", **Ulus,** 9 Şubat 1935.

TBMM Albümü 1920-2010, 1. Cilt, TBMM Basın Ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, Gökçe Ofset Matbaacılık Limited Şirketi, Ankara, Haziran 2010.

Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009, Hazırlayanlar: Semra Gökçimen vd., TBMM Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı, Ankara 2009.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, Cilt: 25, 5.12.1934.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt:1, 1.3.1935.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt:1, 7.3.1935.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, Cilt:12, 3.6.1936.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, Cilt:2, 25.5.1939.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, Cilt:18, 26.5.1941.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, Cilt:18, 30.5.1941.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IV, Cilt:25, 22.5.1942.

19/04/2024 tarihinde https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turkan-bastug-ors-1900-1975/?pdf=3305 adresinden erişilmiştir